

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Олексюк Ольги Миколаївни на дисертаційне дослідження
Дікун Ірини Анатоліївни «Формування досвіду творчої діяльності майбутніх
учителів музики у процесі педагогічної практики», представлену на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 -
теорія та методика музичного навчання**

У наш час, коли інформаційна революція, процеси глобалізації в культурі, економіці й політиці призводять до стрімкої зміни картини світу відбувається перетворення парадигми педагогічної науки, яка регулює професійну мистецьку діяльність, і з якою пов'язана сама можливість цілеспрямованої модернізації мистецької освіти. При цьому особливого значення набуває та обставина, що ідеалом культури в сучасному світі постає людина, здатна протистояти руйнівним тенденціям техногенної цивілізації і обрати шлях «духовної навігації». На цьому акцентовано увагу в Концепції Нової української школи, у формулу якої включено обізнаність та самовираження у сфері культури, здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття з допомогою мистецтва. Реалізація цих компетентностей залежить від творчих проявів людської свідомості і поведінки, тому так стрімко зростає інтерес наукової думки до зростання значущості креативної підготовки майбутніх фахівців.

Гуманістична спрямованість і творчий потенціал – найважливіші характеристики загальної та індивідуальної культури майбутнього вчителя музики. Для музично-педагогічної освіти, зорієнтованої на особистісний підхід, викладені вище положення найбільш актуальні, тому, що вчитель музики є не тільки посередником у вихованні культурно-історичних, моральних та естетичних цінностей, накопичених людством, а й транслятором досвіду творчої діяльності від одного покоління до іншого. У цьому випадку досвід творчої діяльності стає індикатором цінностей, способом передавання їх від однієї особистості до іншої в освітньому процесі.

Мистецька освіта виконує важливу роль як у збереженні та розвитку національних культурно-освітніх традицій, так і сприяє процесу її інтеграції у міжнародний освітній простір. Як невід'ємна складова духовної культури людства, мистецтво вчить розумінню та прийняттю іншої людини, сприяє становленню толерантної свідомості, гуманістичної спрямованості особистості. Емоційно-ціннісний, чуттєвий досвід, відтворений у мистецьких творах, можна осягнути лише через співпереживання, тобто проживання художнього образу та присвоєння його як власний досвід. У цьому контексті особлива роль відводиться педагогічній практиці майбутніх учителів музики, головне завдання якої передбачає формування досвіду творчої діяльності особистості, засвоєння художнього досвіду поколінь і емоційно-ціннісних критеріїв життя.

З огляду на це дисертаційне дослідження І.Дікун можна вважати актуальним і необхідним у ситуації докорінних цивілізаційних перетворень.

Актуальність і необхідність розв'язання зазначеної вище проблеми поглиблюється, як справедливо стверджує автор, низкою суперечностей у системі роботи мистецьких закладів вищої освіти в Україні. Цей методологічно значущий момент дослідження часто перетворюється у формальне придумування «колізій», які, на жаль, відірвані від того, що дійсно хвилює систему мистецької освіти. Слід підкреслити, що виявлені дисертанткою суперечності, в цілому відображають недосконалість, недоліки сучасної освітньої практики. У той же час суперечність між необхідністю досягнення найвищих результатів у процесі підготовки майбутніх учителів музики та недостатньою розробленістю методичних засад забезпечення творчої спрямованості їх фахової підготовки викликає сумнів щодо задекларованої необхідності.

Дисертаційне дослідження І.Дікун виконувалося у відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова та становить частину комплексного дослідження з теми «Вдосконалення фахової та методичної підготовки вчителя музики до практичної професійної діяльності».

Тему дисертаційного дослідження затверджено рішенням Вченої ради НПУ імені М.П.Драгоманова (протокол № 10 від 28.01.2016 р.).

Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і результатів дослідження І.Дікун підтверджується теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних позицій дослідження; системним аналізом матеріалів; широтою й різноманітністю теоретичної бази.

Науковий апарат дисертаційного дослідження, зокрема, його наукова новизна в цілому сформульовано коректно. Структура і логіка розгортання дослідницького пошуку переконлива: від розгляду науково-теоретичних засад дослідження і визначення сутності ключових понять до апробації методики формування досвіду творчої діяльності майбутніх учителів музики в процесі педагогічної практики.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування відповідного наукового інструментарію, який складається із вдало підібраних автором методів наукового пізнання – *теоретичних, емпіричних, статистичних*. Зауважимо, що часто методи просто констатуються на початку дисертації, а потім зміст тексту будується на основі так званої «творчості» дисертанта, тобто відбувається імітація наукового дослідження. У дисертації І.Дікун зазначені методи чітко відповідають змісту дисертаційного дослідження.

Дисертація ґрунтується на багатій джерельній базі. Автором проаналізовано 254 наукових джерел, в яких досліджувана проблема характеризується під кутом зору різних галузей науки, що створює передумови для системного висвітлення теми. Підвищенню ступеня обґрунтованості отриманих результатів сприяло використання у процесі дослідження праць вітчизняних та зарубіжних авторів (дисертацій, монографій, публікацій у періодичних виданнях, матеріалів конференцій).

У дисертації, зміст якої складається з трьох розділів, збалансовані теоретичні та прикладні складові, підпорядковані реалізації основних завдань дослідження.

Перший розділ дисертації присвячено аналізу теоретичних основ з проблеми дослідження. На основі проаналізованої наукової літератури уточнено

сутність поняття «досвід творчої діяльності особистості». Слушною є думка дисертантки про те, що досвід творчої діяльності передбачає наявність в особистості накопиченого життєвого досвіду та володіння нею способами творчої діяльності (стор. 47 дисертації). У цьому контексті автор зосереджує свою увагу на співвідношенні понять «творча активність», «творча рефлексія», «інтуїція» та «емоційний досвід» (стор. 47-48, 50 дисертації). До наукових здобутків І.Дікун належить також положення про те, що для розв'язання досліджуваної проблеми особливе значення має поняття «комунікативно-діалогічний досвід» у широкому культурологічному смислі слова – процес взаємодії особистостей, або складних соціокультурних систем стосовно передачі, сприйняття, обміну інформацією, у результаті яких виникають та усвідомлюються нові знання, культурні цінності, збагачується культурний досвід, формуються відповідні якості та компетентності (стор. 51 дисертації). Звідси впливає визначення поняття досвіду творчої діяльності особистості як складної інтегративної особистісної якості, яка є процесом і результатом оволодіння діяльністю, що має перетворювальний характер та забезпечує саморозвиток та самореалізацію її суб'єкта.

Конструктивною, з нашого погляду, є думка автора щодо художньої діяльності як форми естетичного освоєння навколишнього світу. Ми високо оцінюємо висновки автора про те, що музична діяльність як вид художньої діяльності вирізняється завдяки унікальності, високому ступеню узагальненості музичної мови (стор. 55 дисертації).

Дисертантка вдало використала ідеї сучасних науковців, зокрема, Г.Падалки щодо музично-педагогічної діяльності як особливого виду художньо-педагогічної діяльності, спрямованого на формування в учнів основ музичної культури в процесі оволодіння музично-виконавськими вміннями та музично-естетичними компетентностями (стор. 59 дисертації).

Неабиякий інтерес викликає думка автора про те, що творчий характер музично-педагогічної діяльності яскраво виявляється в педагогічній та музичній імпровізаціях, а найвищим рівнем творчості вчителя є самостійна дослідницька діяльність. Звідси впливає висновок про те, що оволодіння творчою діяльністю

майбутніми вчителями музики відбувається поступово, з накопиченням мистецького, художньо-педагогічного, музичного досвіду, обумовлюється музично-педагогічними здібностями, уміннями та навичками, а також ставленням до музичного мистецтва та майбутньої професії.

Узагальнюючи результати теоретичного осмислення понять, дисертантка розглядає досвід творчої діяльності майбутнього вчителя музики як інтегративну особистісну якість, яка є процесом і результатом оволодіння вищим рівнем музично-педагогічної діяльності, що відображає здатність до самостійної продуктивно-пошукової активності у вирішенні завдань музично-естетичного виховання школярів, сприяє розвитку і реалізації потенційних можливостей педагога-музиканта та уможливорює його професійне зростання і вдосконалення (стор. 62 дисертації).

З'ясування компонентної структури досвіду творчої діяльності майбутніх учителів музики І.Дікун пов'язує з пізнавально-творчою активністю, творчою рефлексією, творчою інтуїцією, емоційним досвідом тощо, виділяючи при цьому перетворювальну функцію, яка веде до гармонізації взаємодії людини і соціуму. Спираючись на аналіз праць вітчизняних та зарубіжних учених, автор виокремлює чотири взаємодіючі структурні компоненти досвіду творчої діяльності майбутнього вчителя музики: мотиваційно-потребовий, пізнавально-інформаційний, операційно-регулятивний та контрольно-коригувальний компоненти.

Другий розділ дисертації присвячено розробленню й теоретичному обґрунтуванню організаційно-методичних засад формування досвіду творчої діяльності майбутніх учителів музики в процесі педагогічної практики. Не викликають сумніву положення дисертантки щодо педагогічної практики як найпоширенішої форми соціально-історичної практики як засобу. Заслуговує на похвалу положення про те, що педагогічна практика є багатофункціональною, а провідним принципом здійснення практичної підготовки є принцип педагогічної спрямованості, який уможливорює природне входження студента в майбутню професію.

Розкриття організаційно-методичних засад формування досвіду творчої діяльності майбутніх учителів музики в процесі педагогічної практики дисертантка пов'язала з обґрунтуванням низки функцій, серед яких навчальна, розвивальна, виховна, діагностична. Специфічними функціями музично-педагогічної практики зазначені гедоністична, комунікативна, культуротворча. Перспективним, з нашого погляд, співвідношення категорій «діяльність», «практика», «досвід», адже саме воно підкреслює іманентно діяльнісний характер досвіду та практики (стор. 106 дисертації). Це, у свою чергу, сприяє взаємозв'язку навчальної діяльності, виробничої практики та досвіду творчої діяльності майбутніх учителів музики.

Вагомим здобутком дисертантки вважаємо ідею про цілісність системи навчально-виробничої практики, яка включає різні види практик: практика з виховної роботи, пропедевтична педагогічна, виробнича, фольклорна, літня, диригентсько-хорова, переддипломна, науково-дослідницька тощо. Ретельні пошуки і висока компетентність дисертантки дали змогу створити органічне поєднання практик, що дало можливість розглядати їх як потужний засіб формування досвіду творчої діяльності майбутнього вчителя музики.

Є всі підстави стверджувати, що гостра потреба в цілісному осмисленні досвіду творчої діяльності майбутнього вчителя музики має забезпечуватися відповідними педагогічними умовами, до яких відносяться забезпечення самостійної цілепокладальної активності студентів щодо досконалого оволодіння музично-педагогічною діяльністю, активізація музично-естетичної співтворчості з учнями на основі емоційної взаємодії, моделювання квазіпрофесійних ситуацій музично-педагогічної діяльності студентів у процесі фахової підготовки. Важливо, щоб створені умови були адекватними модернізаційним процесам у вищих освітніх закладах та індивідуальним траєкторіям розвитку студентів, а також спрямованими на стратегію підвищення якості освіти, формування мобільності та конкурентоспроможності фахівців на світовому та вітчизняному ринку праці. З огляду на це, виділені педагогічні умови містять конструктивні ідеї. Функціонуючи як основні, вони виступають логічним продовженням

попереднього рівня аналізу і орієнтиром для подальшого рівня вибудовування дослідницьких і практичних дій.

Третій розділ дисертації присвячено висвітленню процедури та результатів констатувального та формувального експериментів з формування досвіду творчої діяльності майбутніх учителів музики у процесі педагогічної практики.

Діагностуючи рівні сформованості досвіду творчої діяльності майбутнього вчителя музики І.Дікун застосувала методи анкетування, тестування, аналізу результатів творчих робіт, адаптованих методик, авторської методики незакінчених речень, педагогічного спостереження, рейтингової оцінки, короткотривалого проекту.

Відповідно до компонентної структури досліджуваного феномена було визначено такі критерії: міра умотивованості до оволодіння вищим рівнем музично-педагогічної діяльності; ступінь опанування теоретичними компетентностями в музично-педагогічній галузі; якість оволодіння конструктивно-перетворювальними вміннями музично-педагогічної діяльності у вирішенні професійних завдань; стійкість орієнтацій на творче професійне зростання та самовдосконалення.

Обробка емпіричних даних дала можливість встановити традиційні рівні сформованості досвіду творчої діяльності майбутніх учителів музики: високий, середній та низький. Індикатори та показники цих рівнів системно є виваженими і передбачали усвідомлену мотивацію студентів щодо оволодіння професією педагога-музиканта з ознаками стійкого інтересу до пізнання специфіки музично-педагогічної діяльності, аргументованим бажанням творчо реалізувати на практиці власні знання та вміння у ролі вчителя, ціннісним ставленням до обраної професії тощо. Відзначаючи цінність проведеного діагностичного дослідження, підкреслимо, що вдалося отримати репрезентативні блоки даних, які сприятимуть вибору оптимальних стратегій при розв'язанні проблеми формування досвіду творчої діяльності майбутніх учителів музики у процесі педагогічної практики.

Своєрідним підсумком дисертаційного дослідження став формувальний експеримент, упродовж якого відбувалась перевірка дієвості розробленої авторської методики та її поетапної реалізації. Ефективність методики забезпечувалася педагогічними умовами, застосуванням комплексу методів, серед яких метод художнього монтажу, метод створення культурного контексту, метод мистецьких проєктів, методи стимулювання творчої активності студентів. Завдання другого етапу формувального експерименту було реалізовано у процесі вивчення студентами спецкурсу «Творча самодіяльність майбутніх учителів музики в процесі педагогічної практики». Завдання третього етапу формувального експерименту реалізовувались під час виробничої практики. Застосовувались метод пошуку альтернативних рішень побудови уроку музичного мистецтва, метод художньо-творчої реалізації уроку, метод використання мультимедійних навчальних засобів, метод презентації власних педагогічно-творчих знахідок під час підсумкової конференції.

До наукових здобутків дисертаційного дослідження слід віднести методи, які застосовувалися у процесі переддипломної практики, а саме: метод круглого столу та метод створення творчого проєкту, що спонукають студентів до самостійності, ініціативності, креативно-пошукової активності, вияву творчої фантазії, педагогічного мислення та продуктивної самодіяльності.

Думки І.Дікун про використання мультимедійних навчальних засобів (створення уроків-презентацій, слайд-шоу, візуалізації музичних творів, віртуальних уроків-подорожей, музично-дидактичних ігор, музичних фізкульт-хвилинок тощо) можуть дати поштовх новим дослідницьким пошукам, стати вихідним моментом в проведенні подальших досліджень даної проблеми.

Коректне і раціональне використання методів математичної статистики надійно підтвердило ефективність методики формування досвіду творчої діяльності майбутніх учителів музики у процесі педагогічної практики. Висновки і додатки до дисертаційного дослідження наочно демонструють практичну цінність проведеного дослідження, вони є внеском у побудову методичної системи формування досвіду творчої діяльності майбутніх фахівців.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

Основні положення дисертації І.Дікун достатньо повно висвітлені в 11 одноосібних публікаціях, з яких 8 опубліковано у наукових фахових виданнях України, 1 - у міжнародному виданні.

Оцінка змісту й оформлення дисертації та автореферату

Дисертація та автореферат написані грамотно й оформлені згідно з вимогами. Стиль викладу в них матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій доступний для їх сприйняття. Зміст автореферату повністю ідентичний основним положенням дисертації. У авторефераті основні положення дисертації викладені повно й докладно. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації.

Зауваження щодо змісту дисертації

1. На сторінці 62 дисертації І.Дікун визначає сутність досвіду творчої діяльності майбутнього вчителя музики як інтегративну особистісну якість, яка є процесом і результатом оволодіння вищим рівнем музично-педагогічної діяльності. Таке розуміння досвіду є характерним для традиційної педагогічної парадигми, що ґрунтується на діяльнісному підході і орієнтована на передавання культурного досвіду у вигляді логічно завершеної системи знань, умінь та навичок. У сучасній педагогічній науці усвідомлена необхідність критичного переосмислення цього підходу в зв'язку з поширенням гуманістичних тенденцій в освіті, покликаних забезпечити «проживання» суб'єктного досвіду, розкриття творчого потенціалу особистості. У зв'язку з цим необхідно було проаналізувати герменевтичне розуміння досвіду, яке виходить з позицій, принципово протилежних до традиційної теорії пізнання, яскравими представниками яких є вітчизняні вчені (С.В. Шип, О.М. Олексюк, М.М. Ткач, Д.В. Лісун, Л.В. Степанова та ін.).

2. Виклад матеріалу першого розділу дисертаційного дослідження носить дещо компілятивний характер, спостерігається недостатній рівень ідентифікації виконаної роботи з існуючими в науці підходами і традиціями. Крім того, теоретичний аналіз наукової літератури ґрунтується в основному на дещо застарілих першоджерелах.

3. У дослідженні слід було акцентувати увагу на ключових позиціях компетентнісного підходу як основи модернізації вищої мистецької освіти. Адже, у Законі «Про освіту» (від 05.09.2017 р.) компетентність визначається як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. Виникає запитання: чому досвід творчої діяльності майбутніх учителів музики у *процесі педагогічної практики* обмежується теоретичними компетентностями в музично-педагогічній галузі? Тут дисертантці варто було б зауважити, що компетентнісний підхід є очевидним, коли йдеться про формування досвіду творчої діяльності майбутнього учителя у процесі педагогічної практики.

4. Потребує ширшого пояснення використання поняття «оптимізація формування». За якими критеріями і показниками автор доводить ефективність педагогічних умов оптимізації (як часової характеристики процесу) формування досвіду творчої діяльності майбутнього вчителя музики в процесі педагогічної практики?

5. Робота набула б більшої досконалості, якщо б дисертантка ґрунтовніше представила сучасний зарубіжний досвід щодо формування досвіду творчої діяльності майбутнього вчителя музики у процесі педагогічної практики.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Дікун Ірини Анатоліївни «Формування досвіду творчої діяльності майбутніх учителів музики у процесі педагогічної практики», є самостійним завершеним дослідженням актуальної проблеми; розроблені в ній

теоретичні положення та отримані результати є внеском у розвиток теорії та методики мистецької педагогіки.

За рівнем наукової новизни одержаних результатів та їх практичною цінністю робота відповідає вимогам до кандидатських дисертацій, висунутих у «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор Ірина Анатоліївна Дікун, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання.

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та
методики музичного мистецтва
Інституту мистецтв
Київського університету
імені Бориса Грінченка

О.М. Олексюк

